

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

ГОЛЕМ СУДСКИ СОВЕТ

ПРЕДМЕТ
АКСУ против ТУРЦИЈА

(Апликации бр. 4149/04 и 41029/04)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

15 март 2012

*Оваа пресуда е конечна но може да биде предмет на редакциски
измени.*

Во случајот Аксу против Турција,

Европскиот суд за човекови права, заседавајќи во Голем судски совет составен од:

Nicolas Bratza, *претседател,*

Jean-Paul Costa,

Josep Casadevall,

Nina Vajić,

Dean Spielmann,

Karel Jungwiert,

Anatoly Kovler,

Elisabet Fura,

Alvina Gyulumyan,

Mark Villiger,

Päivi Hirvelä,

Luis López Guerra,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Nebojša Vučinić,

Işıl Karakaş,

Vincent A. de Gaetano,

Angelika Nußberger, *судии,*

и Michael O'Boyle, *заменик-секретар,*

Расправајќи на нејавна седница на 13 април 2011 година и на 1 февруари 2012 година,

Ја донесе следната пресуда, која беше усвоена на вториот споменат датум:

ПОСТАПКА

1. Случајот беше инициран со две жалби (бр.4149/04 и 41029/04) против Република Турција поднесени пред Судот според член 34 од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи ("Конвенцијата") од страна на турскиот државјанин г-дин Мустафа Аксу ("апликантот"), на 23 јануари и 4 август 2004 година респективно.

2. Апликантот, на кој му беше пружена правна помош, беше застапуван од г-дин С.Есмер, адвокат од Анкара. Турската Влада (“Владата”) беше застапувана од својот агент.

3. Апликантот тврдеше дека три публикации – книга и два речника – кои биле финансирани од Владата вклучувале забелешки и изрази што биле одраз на антиромски чувства. Тој се повика на член 14 в.в. со член 8 од Конвенцијата.

4. Жалбите беа доделени на Вториот оддел на Судот (Правило 52 § 1 од Деловникот на Судот). На 27 јули 2010 година, совет на тој Оддел составен од следните судии: Françoise Tulkens, Ireneu Cabral Barreto, Danutė Jočienė, Dragoljub Popović, Nona Tsotsoria, Işıl Karakaş и Kristina Pardalos, како и Stanley Naismith, заменик-секретар на Одделот, донесе пресуда со која одлучи да ги спои жалбите (Правило 42 § 1) и со четири спрема три гласа одлучи дека имало повреда на член 14 в.в. со член 8 од Конвенцијата.

5. На 22 ноември 2010 година, на барање на апликантот од 25 октомври 2010 година, панел на Големиот судски совет одлучи предметот да го достави на Големиот судски совет според член 43 од Конвенцијата.

6. Составот на Големиот судски совет беше определен согласно одредбите од член 26 §§ 4 и 5 од Конвенцијата и Правилото 24 од Деловникот на Судот.

7. И апликантот и Владата доставија дополнителни писмени опсервации за основаноста (Правило 59 § 1). Покрај тоа, беа добиени коментари од трета страна од Грчкиот Хелсиншки монитор, на кој му било дадена дозвола од претседателот да интервенира во писмената постапка (член 36 § 2 од Конвенцијата и Правило 44 § 3).

8. Во зградата за човекови права, Стразбур, се одржа јавна расправа на 13 април 2011 година (Правило 59 § 3).

Пред Судот се појавија:

(a) *за Владата*

г-н М. ÖZMEN,

Коагент,

г-ца А. EMÜLER,

г-н М. Z. UZUN,

г-ца Н. AKSOY,

г-н О. SAYDAM,

г-н У. AKSUNGUR,

Адвокат,

(b) *за апликантот*

г-н S. ESMER,

Адвокат.

Судот ги сослуша обраќањата на г-н Esmem и г-н Özmen.

ФАКТИ

I. ОКОЛНОСТИ НА СЛУЧАЈОТ

9. Апликантот, кој е од ромско потекло, е роден во 1931 година а живее во Анкара.

A. Апликација бр.4149/04

1. Книгата “Циганите на Турција (Türkiye Çingeneleeri)”

10. Во 2000 година Министерството за култура објавило 3.000 примероци од книгата насловена како “Циганите на Турција”, напишана од вонредниот професор Ali Rafet Özkan. Пред нејзиното објавување, советодавниот одбор за публикации ја одобрил содржината на книгата. Во предговорот на книгата се наведува следното:

“ ...

Циганите денес живеат во мир на турска територија, како што живееле и низ историјата, но сега се препуштени целосно на своите вештини, без регулатива, контрола или внимание. Нивниот нерегулиран начин на живеење, во кој целосно се препуштени на сопствената судбина, е пропуст од страна на Турција. Сегашниот несреден начин на живеење на Циганите, и фактот дека се смета за сосема непотребно да се навлезе во нивниот затворен свет на било кој начин и покрај долгогодишната заедничка историја, е уште еден пропуст. Поврзано со ова е фактот дека иако Циганите навистина живееле многу години меѓу нас, тие биле изолирани од мештаните и биле цел на понижувачки забелешки кои, во најголем број на случаи, биле непросветлени и со предрасуди. Негативната реакција и непријатните обвинувања на кои наидуваат каде и да одат ги натерале Циганите, кои веќе имаат социјална структура што е изолирана од надворешниот свет, да живеат во уште потесни граници.

Чувствувавме дека има потреба да зачекориме во непознатиот свет на овие луѓе кои со векови живеат меѓу нас и сега станаа дел од современата турска култура. Така, мојата цел е да ги запознаам поблиску применувајќи емпириски пристап, и Циганите на Турција да ги претставам онакви какви што се, во сите нивни аспекти, врз основа на принципите на научна објективност.

Оваа студија се состои од вовед и два дела.

Во воведот се дадени информации за Циганите како концепт и потеклото на Циганите, како и детални информации за нивната миграција, а се разгледува нивната историја во Турција во светлина на различни архивски документи и научни извори. Во првиот дел, општествено-културните карактеристики на Циганите се третираат во широки рамки. Во овој дел се разгледува особено домашниот живот и патувањата на Циганите, нивната музика, играње, јазик, традиции и обичаи. Вториот дел се занимава со уверувањата и праксите на Циганите.

Оваа студија – што ја презентирам без било какви претензии, а претставува чисто обид да се пополни значителен јаз (со оглед дека е прва студија од ваков вид), и да се даде насока на другите кои се занимаваат со Циганите во иднина – беше подготвена со употреба на описни, компаративни и феноменолошки методи, покрај опсервација на учесниците и техники на разговор.

...”

11. Во воведот, авторот понатаму навел дека:

“ ...

Циганите се раширија ширум светот но не можеа да избегаат од својот статус како маргинална група која е исклучена и презрена насекаде. Покрај разликите во нивниот начин на живеење, најочигледната карактеристика по која Циганите се разликуваат од другите е бојата на нивната кожа, која е потемна, подгорена од сонцето. Во типолошки термини, повеќето Цигани се со средна висина, витка градба, со големи темно-црни (понекогаш кафеави или сини) очи и долги густы трепки; мажите имаат долги мустаќи. Усните им се тенки и елегантни, забите им се бели и правилни, со заоблена вилица. Имаат ниско чело и слепоочници и мал череп. Косата им е кадрава, црна, долга и густа. По средната возраст жените се полни и корпулентни. Помладите луѓе се тенки, со цврсти и силни мускули (види *Carmen* од Prosper Mérimée, *Gypsy Stories of our own and from around the world* од Tahir Alangu и *The sieve-making of the Gypsies of Posalar* од Esat Uras).

...

Ова истражување има за цел да го претстави идентитетот на Циганите, луѓето кои живеат меѓу нас со векови и станале составен дел од современата турска култура, но за кои досега не е спроведена сеопфатна научна студија бидејќи нивниот културен идентитет е во голема мера игнориран како резултат на потешкотиите да се идентификуваат и дефинираат. Оваа студија ќе даде приказ на нивните социо-културни карактеристики, убедувања, митологии, фестивали и прослави во сите нивни аспекти.

За целта на оваа студија, беше спроведена првична анкета за информации, документација и материјали во врска со Циганите, од Турција и од други места. Така идентификуваните информации и документи потоа беа класифицирани врз основа на научна веродостојност, применувајќи критериуми на валидност. Потоа беше спроведена емпириска студија вклучувајќи опсервација на учесниците одејќи меѓу циганското население и живеејќи со нив. Беа посетени сите области на Турција со циганско население – и номадско и населено – и на тој начин беше направен напор да се утврдат фактите за нивниот начин на живеење, традиции, убедувања, форми на богопоклонение и практики, не само со собирање на податоци и документарен и друг материјал, туку и со емпирискиот метод на живеење меѓу нив.”

12. Во книгата авторот посветил глава на „Циганите на современа Турција“. Во оваа глава тој навел дека:

“Денешните Цигани се распрскани низ цела Турција. Главно се лоцирани во подрачјето на Мармара, Егејот и Медитеранот, со помала концентрација во подрачјата на Црното Море, Централна Анатолија и Југоисточна Анатолија. Тука ќе стане збор за распространетоста на Циганите во Турција.

...

Досега во ниту еден општ попис на населението не се вклучени одделни евиденции за Циганите; оттаму, со сигурност не се знае бројот на циганското население во Турција. Наместо да се користат приближни бројки, добивме информации од самите Цигани, од локалните луѓе кои живеат во близина и од локалните управници. Се обидовме да ги појаните овие информации со споредба со бројките за севкупното население во окрузите што ги добивме од старешините на махалата (*muhtar*).

...

Истанбул

...

Циганите коишто живеат во рамките на покраинските граници на Истанбул генерално заработуваат за живот од музика, продавање на цвеќе, трговија со метални отпадоци, собирање на ѓубре и хартија, ковачки занает и изработување на предмети од железо, како носачи, претскажување иднина, чистење, работење со кољ и запрежна кола, изработка на предмети од бакар, собирање на голи полжави и продавање одејки од куќа во куќа. Има некои, иако малку на број, коишто заработуваат за живот од џепарошење, крадење и продажба на наркотици.

Текирдаг

...

Ромите (Гиганите) од Текирдаг заработуваат за живот од свирење музика, работа како носачи и чистачи на чевли. Жените работат како домашни чистачки и работат со тули во фабриката за тули. Оние во Чорлу и Лулебургаз заработуваат за живот од музика, како носачи, трговци со коњи (трговија со живина), градежна работа и водење игри на среќа, а жените заработуваат од чистење.

Киркларели

...

Ромите од Киркларели генерално заработуваат за живот од музика, работејќи со коњ и запрежна кола, продавање на улици, како носачи, чистачи и трговија со метални отпадоци.

Едрене

...

Оние коишто живеат во центарот на градот Едрене генерално заработуваат за живот со работење со коњ и запрежна кола, трговија со метални отпадоци и продавање на улици, додека жените придонесуваат на семејната економија работејќи како чистачки. Речиси сите жители на округот Јукан Заферије во Кешан заработуваат за живот од музика. Останатите работат во различни сектори како тешка физичка работа на оризовите полиња, истурање бетон на градежни локации, како носачи, работа со коњ и запрежна кола, собирање жаби и голи полжави, трговија со метални отпадоци, собирање хартија, молерисување на куќи и продавање *simit* (вид на ролна леб). Во Узункопру живеат од трговија со метални отпадоци, изработка на предмети од лим и изработка на кошници.

...

Анкара

...

Циганите од централниот округ на Анкара заработуваат за живот со крадење, просење, продавање од врата на врата, претскажување на иднина, *zercilik* (ограбување на јувелирници) и изработка на магични амајлии. Помал дел работат како лимари, изработка на узди од кожа, изработка на сита и на кошници. Има многумина коишто работат како музичари во ноќни клубови. Според информациите повеќето од оние кои тргуваат со железарија околу Алтингад и Хамамону се Цигани од Чанкири.

...

Се обидовме да ја посетиме секоја провинција и округ каде што има Цигани. Цифрите што ги утврдивме за секоја провинција беа добиени со споредување на информации, забележувајќи ги претераните бројки дадени од Циганите и потоа раговарајќи со старешините (*muhtar*) на округите, а таму каде што беше потребно со полицијата во округот. ...”

Слични забелешки на оние цитирани погоре беа дадени во однос на ромското население коешто живее во другите

делови на Турција како Измир, Маниса, Конја, Адана и Анталија.

13. Завршните ставови од заклучокот на „Циганите на Турција” гласат:

„Најзначајните врски што меѓусебно ги поврзуваат Циганите се нивните семејни и социјални структури како и нивните традиции. И покрај фактот дека тие водат номадски живот повеќе од илјада години, успеале да го заштитат својот традиционален начин на живеење благодарение на практиката на склучување на бракови во рамките на групата. Нивната приврзаност кон овие традиции почнува со раѓањето и продолжува до смртта. Несомнено, традицијата е најзначајниот фактор во начинот на живеење на Циганите. Постарите припадници на циганското општество ја носат најтешката одговорност за заштита и одржување на традициите. Меѓутоа, поради секогаш променливите околности и потреби, стана тешко зачувувањето на социјалната структура на Циганите. Особено *“Natia”*, една од овие социјални структури, не може повеќе да се одржи во денешна Турција.

Највпечатливата карактеристика на Циганите е нивниот начин на живот. Оттаму, сите гранки на социо-културна активност, што се состојат од мигрирање и населување, играње, музика, јазик, јадење и пиење, претскажување на иднина, маѓесништво и занимања, ја сочинуваат вистинската придоа на животот на Циганите. Односно, овие елементи го формираат видливиот дел од сантата лед. Други лица обично ги препознаваат Циганите преку овие појави. Како и да е, начинот за вистинско запознавање на Циганите е мешање во нивното општество и целосно анализирање на нивните традиции и верувања. Тајниот свет на Циганите се открива преку нивните верувања, особено преку нивните суеверија и табуа.

Циганите, како и сите, чувствуваат потреба да веруваат и да се богопоклонуваат. Покрај прифаќањето на верата на земјата во која живеат, тие исто така ги негуваат и традиционалните верувања што се специфични за нивната култура. Како последица на тоа, се забележува дека Циганите имаат оригинални гозби и прослави што произлегуваат од нивните верувања, што делумно може да имаат корен во хиндуизмот.

По наше мислење овие луѓе, кои се предмет на понижување и отфрлање насекаде, би можеле да се преобразат во граѓани кои се предност за нашата држава и нашиот народ кога ќе се адресираат нивните образовни, социјални, културни и медицински проблеми. Тоа

едноставно опфаќа фокусирање на ова прашање со трпение и одлучност.”

2. Домашна постапка поведена од апликантот

14. На 15 јуни 2001 година апликантот поднел жалба до Министерството за култура во име на турските ромски/цигански здруженија. Во својата жалба изнел дека во книгата авторот навел дека Циганите се вмешани во недозволени активности, живеат како „крадци, џепчици, измамници, ограбувачи, лихвари, просјаци, трговци со дрога, и сопственици на проститутки и бордели” и се полигамисти и агресивни. Апликантот исто така изнел дека книгата содржи неколку други забелешки што ги понижуваат и посрамотуваат Циганите. Тврдејќи дека тие забелешки претставуваат кривично дело, побарал да се запре продажбата на книгата и сите примероци да се запленаат.

15. Истиот ден раководителот на одделот за публикации при Министерството за култура наложил преостанатите 299 примероци од книгата да се вратат на одделот за публикации.

16. На 11 октомври 2001 година апликантот напишал допис до Министерството за култура поставувајќи прашање дали примероците од книгата се заплениети.

17. На 17 октомври 2001 година раководителот на одделот за публикации при Министерството за култура го информирал апликантот дека советодавниот одбор за публикации при Министерството за култура, составен од седум професори, одлучил дека книгата е научно истражување и не содржи никакви навреди или слични забелешки. Апликантот исто така бил информиран дека авторот на книгата не дозволувал никакви измени во текстот и дека, на барање на авторот, Министерството му го пренело нему авторското право за книгата.

18. На 4 февруари 2002 година апликантот доставил дописи до Министерството за култура и до вонредниот професор Ali Rafet Özkan, повторувајќи го своето првично барање. Не му било одговорено.

19. Подоцна, на 30 април 2002 година, апликантот повел постапка во свое име против Министерството за култура и авторот на книгата пред Граѓанскиот суд од општа јурисдикција во Анкара, побарувајќи надомест за нематеријална штета што ја претрпел поради забелешките содржани во книгата. Тој тврдел дека забелешките претставуваат напад врз неговиот идентитет како Ром/Циган и дека се навредливи. Апликантот побарал и примероците од книгата да бидат конфискувани и да бидат забранети за објавување и дистрибуирање.

20. Авторот на книгата, својот одговор, изнел дека материјалите на кој се се повикал била евиденцијата на полициското седиште во Адан и книги напишани за Циганите од други автори, и дека немал намера да ги навреди или понижи Циганите. Авторот понатаму навел дека пасусите на кои упатува апликантот не би требало да се гледаат изолирано, туку во контекст на целата книга.

21. На 24 септември 2002 година Граѓанскиот суд во Анкара ги отфрлил барањата на апликантот што се однесува до авторот на книгата. Судот оценил дека книгата е резултат на академско истражување, е заснована на научни податоци и ги разгледува социјалните структури на Ромите/Циганите во Турција. Од тие причини, првостепениот нашол дека предметните забелешки не го навредуваат апликантот. Што се однесува на случајот на апликантот против Министерството, Граѓанскиот суд оценил дека е ненадлежен и дека управните судови се надлежни да постапат по жалбата на апликантот.

22. На 25 октомври 2002 година апликантот поднел жалба. Во жалбата изнел дека книгата не може да се смета за научно истражување и од тие причини Министерството за култура не требало да ја објави.

23. На 21 април 2003 година Касациониот суд ја потврдил пресудата на првостепениот суд. Тој навел дека забелешките на кои приговара апликантот се од општа природа. Од тие причини оценил дека нема основ да заклучи дека сеоднесуваат на сите Роми/Цигани или дека претставуваат напад врз идентитетот на апликантот.

24. На 8 декември 2003 година било отфрлено барање на апликантот за исправка на одлуката.

25. Последователно, на неутврден датум, апликантот повел постапка против Министерството за култура пред Управниот суд во Анкара. Тој побарал надомест за нематеријална штета, тврдејќи дека содржината на книгата објавена од Министерството за култура претставува навреда кон ромската/циганската заедница. На 7 април 2004 година Управниот суд го отфрлил случајот на апликантот. Тој утврдил дека пред објавувањето предметната книга била проверена од известувач поставен од советодавниот одбор за публикации. По неговото одобрување, советодавниот одбор се согласил книгата да биде објавена. Пред наводите на апликантот советодавниот одбор, составен од седум професори, повторно ја проучил книгата на 25 септември 2001 година и одлучил дека се работи за академска студија заснована на научно истражување и дека нема да се предизвика непријатност со нејзиното понатамошно дистрибуирање и продажба. Од тие причини, Управниот суд заклучил дека наводите на апликантот се неосновани. Апликантот не ја обжалил оваа одлука.

Б. Апликација бр.41029/04

26. Во 1991 и 1998 година респективно, Јазичното здружение, невладина организација, објавило два речника насловени како „Турски речник за ученици (*Öğrenciler için Türkçe Sözlük*)” и „Турски речник (*Türkçe Sözlük*)”. Покрај овие наслови, и двата речници имале иста содржина. Објавувањето на овие речници било делулно финансирано од Министерството за култура.

27. На 30 април 2002 година, апликантот доставил допис до Извршниот одбор на Јазичното здружение во име на Конфедерацијата на ромските/циганските културни здруженија. Во дописот апликантот навел дека одредени делови во речниците се навредливи и дискриминирачки кон Ромите/Циганите.

28. На страница 279 од двата речника, наведени е следното во однос на зборот „Циган” (*çingene*):

„**Циган**” (*çingene*): 1. етничка група или лице кое припаѓа на етничка група која потекнува од Индија, чиишто припадници водат номадски живот и се широко распрскани во светот. 2. (метафорично) скржаво.

„**Цигански долг**” (*Çingene borcu*): незначаен долг што се состои од неколку мали долгови.

„**Циган игра курдски игри**” (*Çingene çalar Kürt oynar*): место каде има многу метеж и бучава.

„**Цигански шатор**” (*Çingene çergesi*) (метафорично): нечисто и сиромашно место.

„**Циганска свадба**” (*Çingene düğünü*): средба со метеж и бучава.

„**Циганска борба**” (*Çingene kavgası*): вербална борба во која се користи вулгарен јазик.

„**Цигански пари**” (*Çingene parası*): монети.

„**Циганска розева**” (*Çingene pembesi*): розева.

„**Цигански јазик**” (*çingenese*): јазик што го користат Циганите.

„**Циганство**” (*çingenelik*): 1. да се биде Циган 2. (метафорично) да се биде скржав или алчен.

„Да се стане Циган” (*Çingeneleşmek*): скржаво однесување.

29. Според мислењето на апликантот, деловите што се однесуваат на циганската заедница имаат негативна, дискриминаторска и со предрасуди конотација. Понатаму апликантот навел дека Министерството за образование и Друштвото за турски јазик на негово барање ги измениле речниците, па слично побарал и Јазичното здружение да изврши исправка на погоренаведените дефиниции и да ги отсрани сите дискриминациски изрази од речниците. На дописот не добил никаков одговор.

30. Последователно, на 15 јули 2002 година, апликантот доставил дополнителен допис до Јазичното здружение, повторувајќи го своето барање. Тој додал дека ќе поведе постапка против Здружението ако неговото барање не биде прифатено до 20 август 2002 година.

31. На 16 април 2003 година апликантот повел постапка пред Граѓанскиот суд со општа надлежност во Анкара против Јазичното здружение, барајќи погоренаведените дефиниции и изрази да бидат отстранети од речниците. Апликантот побарал и надомест за нематеријална штета, а го поткрепил со изразите изразите содржани во речниците. Во врска со тоа навел дека дефинициите во речниците претставуваат напад врз неговиот идентитет како Ром/Циган и навреда против него лично.

32. Во својот одговор, Јазичното здружение тврдело, *inter alia*, дека дефинициите и изразите во речниците се засновани на историска и социолошка реалност и дека не постоела намера да се понижи или посрамоти етничка група. Тоа понатаму било на став дека речниците содржат изрази и дефиниции што се во вообичаена употреба во општеството и дека има други слични изрази во турскиот јазик што се однесуваат на Албанците, Евреите и Турците.

33. На 16 јули 2003 година Граѓанскиот суд во Анкара гоотфрлил предметот на апликантот. Тој нашол дека дефинициите и изразите во речниците се засновани на историска и социолошка реалност и дека не постоела намера да се понижи или посрамоти етничка група. Судот понатаму нотирал дека има слични изрази во турскиот јазик што се однесуваат на други етнички групи, а се јавуваат во речници и енциклопедии.

34. Апликантот поднел жалба. На 15 март 2004 година Касациониот суд ја потврдил пресудата од 16 јули 2003 година.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАШНО ПРАВО

A. Граѓански законик

35. Член 24 од Граѓанскиот законик гласи:

„Секое лице чишто лични права се противзаконски повредени може да поведе постапка пред судија за заштита на од сите сторители на повредата.

Повредата е противзаконска, освен ако не е оправдана со согласност на лицето чишто права се повредени или е неопходна заради значаен приватен или јавен интерес или со закон.”

Понатаму, според член 25 од Граѓанскиот законик:

„Тужителот може да побара од судија да спречи закана од повреда, да наложи запирање на тековна повреда или да ја утврди незаконитоста на таквата повреда дури и во случаи кога истата веќе престанала.

Покрај таквата тужба тужителот може да побара и исправката или пресудата да биде објавена или доставена до трети страни.

...”

Б. Кривичен законик

36. Во член 312 § 2 од претходниот Кривичен законик се предвидувало следното:

“ ...

Секое лице кое поттикнува други на омраза или непријателство врз основа на разлика помеѓу социјалните класи, раса, вероисповест, група или регион, ќе се осуди на казна затвор од една до три години и на пазричнаказна во износ од девет илјади до триесет и шест илјади лири. Ако поттикнувањето ја загрози јавната сигурност, казната се зголемува за од една третина до една половина.”

37. На 1 јуни 2005 година стапи во сила нов Кривичен законик (Закон бр.5237). Во член 216 од новиот Законик се предвидува:

„1. Секое лице кое јавно провоцира омраза или непријателство кај еден дел од народот против друг дел од народот со поинакви карактеристики засновани на социјална класа, раса, вероисповест, секта или регионални разлики, за да создаде јасна и непосредна опасност по јавната сигурност, ќе се казни со казна затвор од една до три години.

2. Секое лице кое јавно ќе омаловажи дел од народот по основана социјална класа, раса, вероисповест, секта, пол или регионални разлики ќе се осуди на казна затвор од шест месеци до една година.

...”

III. ДОКУМЕНТИ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА ПРОТИВ РАСИЗАМ И НЕТОЛЕРАНЦИЈА (ECRI)

38. Во својот четврти извештај за Турција (CRI(2011)5), објавен на 8 февруари 2011 година, ECRI го поздравува фактот што со цел да се обесхрабрат негативните стереотипови, во речникот во дефиницијата на зборот „Циган“ беа отстранети конотации што може да бидат сфатени како дискриминаторни. Тој понатаму ги охрабри турските власти да продолжат и да ги засилат своите заложби за борба против негативните стереотипи за Ромите и за градење на конструктивен дијалог со ромската заедница.

39. Во својата Препорака за општа политика бр.10 за борба против расизмот и расната дискриминација во и низ школското образование, донесена на 15 декември 2006 година, ECRI препорача и земјите-членки да осигураат училишното образование да игра клучна улога во борбата против расизмот и расната дискриминација во општеството со промовирање на кривичко мислење меѓу учениците и овозможувајќи им ги неопходните вештини за да станат свесни за и да реагираат на стереотипите или нетолерантните елементи содржани во материјалот што го користат.

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 8 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

40. Апликантот тврдел дека книгата „Циганите на Турција“ и речниците од ставовите 26-28 погоре содржат изрази и дефиниции што го навредуваат неговиот ромски/цигански идентитет.

41. Владата го оспори ова тврдење.

A. Што се однесува до тоа дали апликациите треба да бидат разгледани според член 8 или според член 14 во врска со член 8 од Конвенцијата

42. Големиот судски совет забележува дека Советот ги разгледа апликациите на апликантот според член 14 во врска со член 8 од Конвенцијата. Овие одредби гласат:

Член 8

„1. Секој човек има право на почитување на неговиот приватен и семеен живот, домот и преписката.

2. Јавната власт не смее да се меша во остварувањето на ова право, освен ако тоа мешање е предвидено со закон и ако претставува мерка која е неопходна во едно демократско општество во интерес на

државната и јавната безбедност, или економската благосостојба на земјата, заштитата на поредокот и спречувањето на кривични дела, заштитата на здравјето и моралот, или заштитата на правата и слободите на другите.”

Член 14

„Уживањето на правата и слободите, признати со оваа Конвенција, треба да се обезбеди без било каква дискриминација по основ на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, материјална положба, потекло по раѓање или било кој друг статс.”

43. Големиот судски совет повторува дека Судот е главен за окарактеризирањето што треба да се даде во домашното право на фактите на случајот и не е врзан за окарактеризирањето дадено од апликантот или Владата (виси *Scoppola v. Italy (бр.2)*[GC], бр.10249/03, § 54, 17 септември 2009). Дискриминација за целите на член 14 од Конвенцијата значи поинакво однесување, без објективно и разумно образложение, кон лица во релевантно слични ситуации. Нема објективно и разумно образложение ако разликата во однесување не следи „легитимна цел” или ако нема разумен однос на пропорционалност помеѓу употребените средства и целта што се сака да се оствари (види, меѓу многу други органи, *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], бр.57325/00, § 175, ECHR 2007-IV, и *Burden v. the United Kingdom* [GC], бр.13378/05, § 60, ECHR 2008-...).

44. Судот забележува дека дискриминацијата по основ на, *inter alia*, етничкото потекло на лице е форма на расна дискриминација. Расната дискриминација е особено неправеден вид на дискриминација и, од аспект на нејзините штетни последици, бара посебна внимателност и одлучна реакција од властите. Од таа причина властите мора да ги употребат сите расположливи средства за борба против расизмот, притоа зајакнувајќи ја демократската визија за општество во кое различноста не се смета за закана туку за

извор на богатство (види *Nachova and Others v. Bulgaria* [GC], бр.43577/98 и бр.43579/98, § 145, ECHR 2005-VII, и *Timishev v. Russia*, бр.55762/00 и бр.55974/00, § 56, ECHR 2005-XII). Судот понатаму нотира дека како резултат на турбулентната историја и константно искоренување Ромите станаа специфичен тип на онеправдано и вулнарабилно малцинство. Како што Судот нотираше во претходни случаи, од тие причини за нив е потребна посебна заштита (види *D.H. and Others*, цитиран погоре, § 182).

45. Судот забележува дека во сегашниот случај апликантот, кој е од ромско потекло, тврдел дека книга и два речника што добиле државни пари содржат забелешки и изрази што се одраз на антиромско чувство. Тој сметал дека овие искази претставуваат напад на неговиот ромски идентитет. Меѓутоа, Судот забележува дека случајот не се однесува на разлика во однесување, а особено етничка дискриминација, бидејќи апликантот не успеа да предочи *prima facie* докази дека оспорените публикации имаат дискриминаторска намера или дејство. Од тие причини случајот не може да се спореди со други жалби претходно поднесени од припадници на ромската заедница (види, во однос на образование, *D.H. and Others*, цитиран погоре, §§ 175-210; во однос на домување, *Chapman v. the United Kingdom* [GC], бр.27238/95, § 73, ECHR 2001-I; и, во однос на избори, *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [GC], бр.27996/06 и бр.34836/06, § 45, 22 декември 2009). Според тоа, главното прашање во предметниот случај е дали оспорените публикации, кои наводно содржат расни навреди, претставуваат задирање во правото на апликантот на почитување на неговиот приватен живот и, ако е така, дали ова задирање е компатибилно со наведеното право. Од тие причини Судот го разгледа предметниот случај само според член 8 од Конвенцијата.

Б. Прелиминарен приговор на Владата

1. Поднесоци на странките

(а) Владата

46. Владата го оспори статусот на жртва на апликантот и во двете жалби, аргументирајќи дека тие се *actio popularis* жалби. Според Владата, апликантот не докажал дека бил директно засегнат од нападните забелешки и изрази.

(б) Апликантот

47. Апликантот тврдеше дека заради своето ромско/циганско потекло, срамните забелешки и изрази содржани во книгата и во речниците му нанеле материјална и нематеријална штета. Од тие причини смета дека има статус на жртва според член 34 од Конвенцијата.

(в) Третата страна

48. Грчкиот хелсиншки монитор се произнесе дека било кој припадник на етничка група кој е наводно цел на генерално дискриминароски изрази засновани на раса има статус на жртва, бидејќи таквите изрази создаваат предрасуда против секој припадник на таа група. Тие понатаму наведоа дека заштитата на Судот не би требало да биде помала од онаа овозможена според домашниот систем: кога статусот на жртва на лице е признато на домашен план, тоа не би требало да не биде прифатено од Судот.

2. Став на Советот

49. Советот забележа дека иако апликантот директно не бил цел ниту на книгата ниту на речниците за кои станува збор, можел да поведе постапка за отштета и да ја аргументира основаноста на својот случај пред домашните судови според домашното законодавство, имено членовите 24 и 25 од Граѓанскиот законик (види став 35 погоре). Како

резултат на тоа, Советот оценил дека апликантот има статус на жртва според член 34 од Конвенцијата.

3. Оценка на Судот

50. Судот повторува дека за да може да поднесе Апликација врз основа на член 34 од Конвенцијата, лице, невладина организација или група поединци мора да може да тврдат дека се жртва на повредана правата предвидени во Конвенцијата. За да тврди дека е жртва на таква повреда, лицето мора да биде директно засегнато од оспорената мерка: од тие причини, Конвенцијата не предвидува поведување на *actio popularis* за толкување на правата предвидени во неа или дозволување на поединци да се жалат на одредба од домашното право само заради тоа што сметаат дека, без да бидат непосредно засегнати од неа, таа може да е во спротивност со Конвенцијата (види *Burden*, цитирана погоре, § 33, и *Tănase v. Moldova* [GC], бр.7/08, § 104, ECHR 2010-...).

51. Последователно, нужно е постоењето на жртва која е лично засегната од наводната повреда на право од Конвенцијата за да се активира механизмот за заштита од Конвенцијата, иако овој критериум не може да се применува на ригиден и нефлексибилен начин (види *Bitenc v. Slovenia* (dec.), бр.32963/02, 18 март 2008). ТПрашањето дали апликантот може да тврди дека е жртва на наводната повреда на Конвенцијата е релевантно во сите фази од постапката според Конвенцијата (види *Burdov v. Russia*, бр.59498/00, § 30, ECHR 2002-III).

52. Судот повторува дека тој го интерпретира концептот на „жртва“ самостојно и независно од домашните концепти како концептите што се однесуваат на интерес или својство за делување (види *Sanles Sanles v. Spain* (dec.), бр.48335/99, ECHR 2000-XI), иако Судот треба да го има предвид фактот дека

апликантот бил страна во домашната постапка (види *Micallef v. Malta* [GC], бр.17056/06, § 48, ECHR 2009-...).

53. Судот забележува дека во сегашниот случај апликантот, кој е со ромско потекло, вложил жалба против забелешки и изрази што наводно ја посрамувале ромската заедница. Точно е дека апликантот лично не бил цел; меѓутоа, тој можело да се чувствува навреден од забелешките што се однесуваат на етничката група на која ѝ припаѓа. Понатаму, немало спор во домашната постапка во поглед на статусот на апликантот пред судот. Оттаму, основаноста на неговиот случај била разгледана на две нивоа на јурисдикција.

54. Во поглед на претходно наведеното и имајќи ја предвид потребата од флексибилна примена на критериумите што го уредуваат статусот на жртва, Судот прифаќа дека апликантот, иако не бил непосредно цел на оспорените пасуси, може да се смета за жртва на обжалените факти во рамките на значењето на член 34 од Конвенцијата. Од тие причини, Судот го одбива прелиминарниот приговор на Владата дека апликантот нема статус на жртва.

В. Основаност на случајот

1. Апликација бр.4149/04

(а) Поднесоци на странките

(i) Апликант

55. Апликантот изнесе наводи дека одредени пасуси од книгата „Циганите на Турција“ содржат забелешки и изрази што ја посрамуваат ромската заедница. Тој особено упати на главата од книгата каде се даваат информации за животниот стил на Ромите коишто живеат во одредени градови во Турција, а особено нвната наводна вмешаност во недозволен активности (види став 12 погоре). Според апликантот, севкупната намера на авторот не е битна, бидејќи овие пасуси

сами по себе претставуваат јасна навреда за ромската заедница. Тој исто така изразил незадоволство од одлуките на домашните судови со кои неговото барање за надомест било отфрлено.

(ii) Влада

56. Владата изнесе дека книгата е објавена од Министерството за култура по препорака на советодавниот одбор за публикации. Спорд извештајот на советодавниот одбор, предметната книга е компаративно академско истражување подготвено како придонес на етничките студии во Турција. Во неа се дадени информации за потеклото на ромската заедница, нејзиниот јазик, традиции, верувања, фестивали, кујна, облека, музика и услови на живеење. Владата изнесе дека, по приговорот на апликантот, книгата е испитана повторно од поголем број на универзитетски професори, кои оцениле дека во неа не се содржани навредливи искази. На крај, Владата се произнесе дека Министерството за култура работи напорно за промовирање на ромската култура и традиции.

(б) Мислење на Советот

57. Советот оцени дека иако пасусите и забелешките цитирани од апликантот, читани сами за себе, изгледаат дискриминаторски и навредливи, кога ќе се проучи книгата како целина не може да се заклучи дека авторот делувал во лоша волја или имал намера да ја навреди ромската заедница. Советот особено се осврна на заклучокот на книгата, во кој авторот појаснува дека „Циганите на Турција“ е академска студија која спровела компаративна анализа и се фокусирала на историјата и социо-економските услови на живеење на ромскиот народ во Турција. Советот заклучи дека авторот упатил на пристрасното претставување на Ромите за да се демонстрира перцепцијата на ромската заедница од страна на народот. Како резултат на тоа, Советот не најде

повреда на правата на апликантот што се заштитени со Конвенцијата.

(в) Оценка на Судот

(i) Применливост на член 8 од Конвенцијата

58. Судот повторува дека поимот „приватен живот“ во рамките на значењето на член 8 од Конвенцијата е широк термин што не подлежи на исцрпна дефиниција. Поимот за лична самостојност е значаен принцип што е основа на интерпретацијата на гаранциите предвидени со член 8. Од тие причини, тој може да опфати мноштво аспекти на физичкиот и социјалниот идентитет на лицето. Судот понатаму повторува дека во минатото има прифатено дека етничкиот идентитет на поединецот мора да се смета како уште еден таков елемент (види *S. and Marper v. the United Kingdom* [GC], бр.30562/04 и бр.30566/04, § 66, 4 декември 2008, и *Ciubotaru v. Moldova*, бр.27138/04, § 49, 27 април 2010). Било какви негативни стереотипи за група, кога ќе достигнат одредено ниво, може да влијаат на чувството на идентитет на групата и чувствата за самовредност и самодоверба на припадниците на групата. Токму во оваа смисла може да се гледа влијанието врз приватниот живот на припадниците на групата.

59. Понатаму, иако суштинскиот предмет на член 8 е заштита на поединецот наспроти арбитражно мешање на јавните органи, тоа не значи само принудување на државата да се воздржи од такво мешање: покрај ова негативно тежнење може да има позитивни обврски интегрирани во ефективното почитување на приватниот живот. Овие обврски може да вклучуваат донесување на мерки наменети да обезбедат почитување на приватниот живот дури и во сферата на односите помеѓу самите поединци (види *Tavl v. Turkey*, бр.11449/02, § 28, 9 ноември 2006, и *Ciubotaru*, цитирана погоре, § 50).

60. Осврнувајќи се на околностите на предметниот случај, Судот нотира дека апликантот, кој е од ромско потекло, се почувствувал навреден од одредени пасуси во книгата „Циганите на Турција“, која се фокусира на ромската заедница. Од тие причини тој повел граѓанска постапка против авторот на книгата и Министерството за култура (види ставови 19-25 погоре). Како резултат на тоа, во предметниот случај во прашање е публикација што наводно влијание на идентитетот на група на која припаѓа апликантот, а на тој начин и на неговиот приватен живот. Судот понатаму нотира дека иако „Циганите на Турција“ е објавена од Министерството за култура (види став 10 погоре), Министерството потоа му го вратила авторското право на авторот на книгата (види став 17 погоре). Дополнително, апликантот не поднел жалба против одлуката на Управниот суд во Анкара со која неговата управна тужба против Министерството за култура била отфрлена (види став 25 погоре). Од тие причини, тој не продолжил со случајот против државните органи за нивна вмешаност во предметната публикација.

61. Во овие околности, Судот е на мислење дека главното прашање што е покренато во предметната Апликација не е дали има директно мешање од домашните органи во приватниот живот на апликантот, туку рали тужената Влада ја испочитувала позитивната обврска според член 8 за заштита на приватниот живот на апликантот од наводно мешање од трета страна, имено авторот на книгата. Со други зборови, Судот ќе се обиде да утврди дали, во светлина на член 8 од Конвенцијата, турските судови требало да ја усвојат граѓанската тужба на апликантот доделувајќи му надомест во поглед на нематеријална штета и забранувајќи ја дистрибуцијата на книгата.

*(ii) Почитување на член 8 од Конвенцијата**(α) Општи принципи*

62. Границата помеѓу позитивните и негативните обврски на државата според член 8 не може прецизно да се дефинира. Сепак, применливите принципи се слични. Во двата контекста, мора да се има во предвид дека мора да се постигне правичната рамнотежа помеѓу спротивставените интереси на поединецот и на заедницата како целина; а во двата контекста државата има право на извесна дискрециона маргина (види, меѓу многу други органи, *Keegan v. Ireland*, 26 мај 1994, § 49, серија А бр.290; *Botta v. Italy*, 24 февруари 1998, § 33, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I; и *Gurgenidze v. Georgia*, бр.71678/01, § 38, 17 октомври 2006).

63. Во случаи како сегашниот каде апликантот се жали на повреда на правата заштитени според член 8 како резултат на остварувањето на правото на слобода на изразување на други, треба да се обрне должна почит, при примена на член 8, на барањата од член 10 од Конвенцијата (види, за пример и *mutatis mutandis*, *Von Hannover v. Germany*, бр.59320/00, § 58, ECHR 2004-VI). Така, во такви случаи Судот ќе треба да направи баланс помеѓу правото на апликантот на „почитување на неговото приватно право“ и јавниот интерес за заштита на слободата на изразување, имајќи на ум дека не постои ниту еден хиерархиски однос помеѓу правата гарантирани со двата члена (види *Timciuc v. Romania* (dec.) бр.28999/03, § 144, 12 октомври 2010).

64. Во овој контекст Судот повторува дека слободата на изразување претставува еден од суштинските основи на демократското општество. Согласно став 2 на член 10 од Конвенцијата, таа слобода се применува не само на „информации“ или „идеи“ што се примаат позитивно или за кои се смета дека не се навредливи или кон кои се однесуваме индиферентно, туку и на оние коишто се

навредливи, шокантни или вознемирувачки. Такви се барањата на плурализмот, толеранцијата и широкоумноста без кои нема демократско општество (види, меѓу многу други органи, *Handyside v. the United Kingdom*, 7 декември 1976, § 49, серија А бр.24, и *Reinboth and Others v. Finland*, бр.30865/08, § 74, 25 јануари 2011). Оваа слобода може да биде предмет на исклучоци под условите предвидени во член 10 § 2 но тие мора да бидат стриктно интерпретирани, а потребата од било какво ограничување мора убедливо да се утврди (види, на пример, *Lingens v. Austria*, 8 јули 1986, § 41, серија А бр.103, и *Nilsen and Johnsen v. Norway* [GC], бр.23118/93, § 43, ECHR 1999-VIII).

65. Според член 10 од Конвенцијата, државите-договорнички имаат извесна дискрециона маргина при оценувањето дали вмешувањето во правото на слобода на изразување било „неопходно во едно демократско општество“. Меѓутоа, оваа маргина не оди заедно со европската супервизија, која ги опфаќа и законодавството и одлуките кои го применуваат, дури и оние донесени од независен суд (види *Tammer v. Estonia*, бр.41205/98, § 60, ECHR 2001-I; *Peck v. the United Kingdom*, бр.44647/98, § 77, ECHR 2003-I; и *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland*, бр.53678/00, § 38, ECHR 2004-X). Задачата на Судот во спредувањето на супервизијата не е да ја земе улогата на националните органи туку да ги преиспита, во светлина на случајот како целина, одлуките што тие ги донеле согласно нивната дискрециона маргина (види *Petrenco v. Moldova*, бр.20928/05, § 54, 30 март 2010; *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, бр.34147/06, § 41, 21 септември 2010; и *Petrov v. Bulgaria* (dec.), бр.27103/04, 2 ноември 2010).

66. Од тие причини, во слични случаи Судот придаде значајна тежина на фактот дека домашните органи го идентификувале постоењето на спротивставени права и потребата да се осигура фер баланс помеѓу нив (види, на

пример и *mutatis mutandis*, *Tammer*, цитиран погоре, § 69; *White v. Sweden*, бр.42435/02, § 27, 19 септември 2006; *Standard Verlags GmbH v. Austria (no. 2)*, бр.21277/05 § 52, 4 јуни 2009; *Lappalainen v. Finland (dec.)*, бр.22175/06, 20 јануари 2009; и *Papaianopol v. Romania*, бр.17590/02, § 30, 16 март 2010).

67. Ако постигнатиот фер баланс од страна на националните судски органи не е задоволителен, особено бидејќи ако на значењето или делокругот на едно од основните права за кои станува збор не му е обрнато прописно внимание, дискреционата маргина дадена на одлуките на националните судови ќе биде тесна. Меѓутоа, ако е направена проценка во светлина на принципите што прозилегуваат од неговата добро утврдена судска пракса, Судот би барал силни причини за да го замени својот став со ставот на домашните судови, што последователно ќе има поширока дискрециона маргина (види *MGN Limited v. the United Kingdom*, бр.39401/04, §§ 150 и 155, 18 јануари 2011, и *Von Hannover v. Germany (n° 2)* [GC], бр. 40660/08 и бр.60641/08, § 107, 7 февруари 2012).

68. Сето ова претпоставува дека постои ефективен правен систем кој функционира за заштита на правата што спаѓаат во поимот „приватен живот“, и му е достапен на апликантот (види *Karakó v. Hungary*, бр.39311/05, § 19, 28 април 2009). И тоа мора да биде испитано од Судот.

(β) Примена на овие принципи во предметниот случај

69. Во предметниот случај домашните судови биле повикани да одредат фер баланс помеѓу правата на апликантот според член 8 од Конвенцијата како припадник на ромската заедница и слободата на авторот на книгата за која станува збор за спроведува академско/научно истражување за специфична етничка група и да ги објави своите наоди. Апликантот тврдеше дека книгата, особено главата во која се дадени информации за условите за живот

на Ромите во различни градови во Турција, претставува навреда кон ромската заедница. При отфрлањето на оваа жалба во двете инстанции турските судови се потпреле, *inter alia*, на извештај изготвен од седум универзитетски професори каде се оценува дека спорната книга е академска студија заснована на научно истражување (види став 25 погоре). Тие сметале дека забелешките и изразите не се навредливи, се од општа природа, не се однесуваат на сите Роми и не претставуваат напад врз идентитетот на апликантот (види ставови 21 и 23 погоре). Дополнително, Граѓанскиот суд со општа јурисдикција во Анкара оценил дека книгата ја истражува социјалната структура на турската ромска-циганска заедница и се заснова на научни податоци (види став 21 погоре).

70. Според мислењето на Судот, овие заклучоци не може да се сметаат за разумни или засновани на погрешно толкување на релевантните факти. Во врска со тоа важно е да се нотира дека иако авторот посочил на одредени недозвлени активности на некои припадници на ромската заедница коишто живеат во конкретни области, никаде во книгата не се дадени негативни забелешки за ромското население генерално или тврдење дека сите припадници на ромската заедница се вмешани во недозволени активности. Понатаму, во различни делови од книгата, имено во предговорот, воведот и заклучокот, авторот нагласува со јасни зборови дека неговата намера е да го расветли непознатиот свет на ромската заедница во Турција, која била изопштена и цел на понижувачки забелешки засновани главно на предрасуди (види ставови 10, 11 и 13 погоре). Од аспект на погоренаведеното, а во отсуство на било какви докази што го оправдуваат заклучокот дека изказите на авторот се нискрени, беше разумно за домашните судови да оценат дека тој вложил напори во своето дело и не бил воден од расистички намери (види, *mutatis mutandis*, *Jersild v. Denmark*, 23 септември 1994, § 36, серија А бр.298).

71. Уште повеќе, и покрај донекаде лаконскиот начин на кој некои од нив се изразени, причините изнесени од домашните судови како покрепа на нивните заклучоци се придржуваат на принципите предвидени во судската пракса на Судот. Турските судови придале особено значење на фактот дека книгата била напишана од академик па од тие причини треба да се смета за академско дело. Во поновите пресуди, Судот исто така го нагласи значењето на таквите дела (види *Sorguç v. Turkey*, бр.17089/03, §§ 21-35, ECHR 2009-... (извадоци), и *Sapan v. Turkey*, бр.44102/04, § 34, 8 јуни 2010). Од тие причини, подложувањето на внимателно испитување на било кои ограничувања на слободата на академиците да вршат истражување и да ги објавуваат своите наоди е во согласност со судската пракса на Судот.

72. Исто така, разгледувањето на оспорените пасуси не издвоено туку во контекст на книгата како целина и земањето предвид на методот на истражување применет од авторот на публикацијата е во согласност со пристапот на Судот. Во врска со тоа Судот забележува дека авторот образложил дека информациите ги добил од припадници на ромската заедница, локалните власти и полицијата. Тој исто така навел дека живеел во ромската заедница за да го воочи нивниот начин на живот според принципите на научна опсервација (види став 11 погоре).

73. Покрај тоа, треба да се нотира дека во предметниот случај функционира ефикасен правен систем за заштита на правата што потпаѓаат под поимот „приватен живот“ и му бил достапен на апликантот (види став 68 погоре). Апликантот можел да поведе постапка пред две судски инстанции и добил образложени одлуки по неговиот случај. Понатаму, кога поднел жалба до Министерството за култура, како превентивна мерка Министерството наложило повлекување на преостанатите 299 примероци од книгата, а

авторското право му било вратено на авторот на негово барање (види ставови 15 и 17 погоре).

74. Во светло на горното, Судот е задоволен што во балансирањето на спротивставените основни права според членовите 8 и 10 од Конвенцијата, турските судови донеле проценка врз основа на принципите што произлегуваат од утврдената судска пракса на Судот.

75. Сепак, Судот би повторил дека вулнерабилната положба на Ромите/Циганите поздрабира дека треба да се обрне посебно внимание на нивните потреби и различен стил на живот, и во релевантната регулторна рамка и во донесувањето на одлуки по конкретни случаи (види *Chapman*, цитирана погоре, § 96, и *D.H. and Others*, цитирана погоре, § 181). Судот исто така се согласува со заклучоците на ECRJ (види став 38 погоре) дека Владата треба да продолжи со своите заложби за борба против стереотипите за Ромите.

76. Од погоре наведените оценки произлегува дека во предметниот случај турските органи не ја пречекориле својата дискрециона маргина и не ја игнорирале својата позитивна обврска на апликантот да му обезбедат ефективно почитување на приватниот живот.

77. Последователно, не е сторена повреда на член 8 во поглед на апликацијата бр.4149/04.

2. Апликација бр.41029/04

(a) Поднесоци на страните

(i) Апликант

78. Апликантот тврдел дека изразите содржани во двата оспорени речника испечатени од турското Јазично здружение ја навредуваат ромската/циганската заедница. Тој особено упатил на терминот „да се стане Циган“ кој е дефиниран како

„скржаво однесување”, и навел дека таквите навредливи дефиниции треба да бидат отстранети од речниците.

(ii) Влада

79. Владата изјави дека зборовите и изразите содржани во речниците се засновани на историски и социолошки факти и дека не постоела намера да се посрамоти ромската заедница. Таа понатаму го информира Судот дека Министерството за култура имало финансиски придонес од вкупно 2.700 евра за објавувањето на речниците во 1991 и 1998 година. Меѓутоа, Владата нагласи дека речникот за ученици не е школски учебник и дека не е дистрибуиран во училиштата ниту пак е препорачан од Министерството за образование како дел од школскиот наставен план. На крај, таа истакна дека речниците не биле препечатени и всушност не се печатат.

(б) Став на Советот

80. Советот особено го зема предвид фактот дека дефинициите дадени во речниците имале предговор со коментар дека нивната употреба е „метафорична“. Од тие причини, тој оцени дека изразите не може да се смета дека му наштетуваат на етничкиот идентитет на апликантот. Следствено, Советот не најде повреда на член 8 од Конвенцијата.

(в) Оценка на Судот

81. Судот на почеток нотира дека апликантот смета дека е жртва на негативни стереотипи заради некои делови содржани во осопрените речници. Според тоа, може да се примени член 8 од Конвенцијата, од причините наведени во став 60 погоре. Судот понатаму забележува дека, иако објавувањето на речниците за кои станува збор било делумно финансирано од Министерството за култура, апликантот само поднел граѓанска тужба против Јазичното здружение, невладина организација, а не повел управна постапка против Министерството во домашните судови (види ставови 31-34

погоре). Од тие причини, како и за апликацијата бр.4149/04 (види ставови 60 и 61 погоре), Судот ќе испита, во светлина на општите принципи наведени во ставовите 62-68 погоре, дали Владата ја испочитувала својата позитивна обврска според член 8 за заштита на приватниот живот на апликантот од наводно вмешување на трета страна, имено Јазичното здружение.

82. При одбивањето на жалбата на апликантот, Граѓанскиот суд во Анкара забележал дека дефинициите и изразите во речниците се засноваат на историска и социолошка реалност и дека не постоела намера да се понижи или посрамоти ромската заедница. Тој понатаму нотирал дека имало слични изрази во турскиот јазик што се однесуваат на други етнички групи, што се појавуваат во речници и енциклопедии (види став 33 погоре).

83. Домашниот суд ги разгледал оспорените делови за да утврди дали противзаконски задираат во правата на апликантот според член 8 од Конвенцијата. Притоа, тој ги применил принципите предвидени во судската пракса на Судот (види став 66 погоре).

84. Во врска со тоа, Судот забележува дека речникот е извор на информации во кој се наведени зборовите од јазик и се даваат неговите различни значења, од кои основното е само описно или буквално, а другите може да бидат фигуративни, алегорички или метафорички. Тој е одраз на јазикот што се користи во одредено општество. Во двата речника буквалната дефиниција на зборот „*çingene*“ („Циган“) е дадена на страница 279. Од тие причини јасно е дека овие речници се прилично обемни и се наменети за да го опфатат целокупниот турски јазик. Судот нотира и дека првата дефиниција на зборот „Циган“ дадена во споменатите речници, која гласи: „Етничка група или лице коешто припаѓа на етничка група што потекнува од Индија, чиишто

припадници водат номадски живот и се нашироко распрскани во светот”. Како второ значење наведено е дека во метафорчка смисла зборот „Циган” значи и „скржавец” (став 28 погоре). На истата страница, во речниците понатаму се дадени дефиниции на одредени изрази што се однесуваат на Циганите, како „Цигански пари“ и „Циганско розово”. Во врска со тоа Судот нотира дека, според образложението на Граѓанскиот суд во Анкара, овие изрази се дел од говорниот турски јазик.

85. Точно е дека, иако имаат иста содржина, речниците имаат различни целни групи, бидејќи насловот на вториот речник е „Речник на турскиот јазик за ученици”. Јасно е дека во речник наменет за ученици потребно е поголемо внимание кога се даваат дефинициите за изрази што се дел од секојдневниот јазик а што може да се протолкуваат како понижувачки или навредливи. Според Судот, ќе се претпочиташе таквите изрази да се означат како „пејоративни“ или „навредливи“, наместо само да се наведе дека се метафорички. Таквата претпазливост исто така би била во согласност со Препораката за општа политика на ECRI бр.10, каде се предвидува дека државите треба да промовираат критичко размислување меѓу учениците и да ги опремаат со неопходните вештини за да станат свесни за и да реагираат на стереотипите или нетолерантните елементи содржани во материјалот што го користат (види став 39 погоре).

86. Меѓутоа, само овој елемент не е доволен за Судот да го прифати ставот на домашните судови, имајќи го исто така предвид и фактот дека оспорениот речник не е школски учебник и дека не е ниту дистрибуиран во училиштата ниту пак препорачан од Министерството за образование како дел од школскиот наставен план (види став 79 погоре).

87. На крај, Судот забележува дека случајот на апликантот против Јазичното здружение е разгледан во две инстанции на домашните судови (види ставови 31-34 погоре). Иако на крај неговиот случај бил отфрлен, Судот е задоволен што апликантот имал ефективен правен лек, како што тоа го налага член 8 од Конвенцијата.

88. Во однос на погоренаведното, Судот смета дека домашните органи не ја пречекориле својата дискрециона маргина и не ја игнорирале позитивната обврска на апликантот да му обезбедат ефективно почитување на приватниот живот.

89. Следствено, нема повреда на член 8 од Конвенцијата во однос на апликацијата бр.41029/04.

ОД ТИЕ ПРИЧИНИ, СУДОТ

1. Го *отфрла*, едногласно, прелиминарниот приговор на Владата и *смета* дека апликантот може да тврди дека е „жртва“ за целите на член 34 од Конвенцијата;
2. *Смета*, со шеснаесет гласа наспроти еден, дека нема повреда на член 8 од Конвенцијата во однос на апликацијата бр.4149/04;
3. *Смета*, со шеснаесет гласа наспроти еден, дека нема повреда на член 8 од Конвенцијата во однос на апликацијата бр.41029/04.

Составено на англиски и на француски јазик, и поднесено на јавна расправа во Зградата за човекови права, Стразбур, на 15 март 2012 година.

Michael O'Boyle
Заменик-секретар

Nicolas Bratza
Претседател

Во согласност со член 45 § 2 од Конвенцијата и Правило 74 § 2 од Деловникот на Судот, спротивното мислење на судијата Guulumyan е дадено во анекс на оваа пресуда.

N.B.
M.O'B.

СПРОТИВНО МИСЛЕЊЕ НА СУДИЈАТА GYULUMYAN

Мнозинството најде дека турските органи не ја пречекориле дискреционата маргина и дека не ја игнорирале позитивната обврска на апликантот да му обезбедат ефективно почитување на приватниот живот. Јас не се согласувам со тоа.

Во предметниот случај апликантот навел дека забелешките во книгата насловена како „Циганите на Турција“ и изразите содржани во двата предметни речника биле одраз на јасно антиромско чувство и дека одбивањето на домашните судови да му доделат надомест и да ја забранат дистрибуцијата на книгите покажало очигледна предрасуда кон Ромите. Тој се повикал на член 14 земен во врска со член 8 од Конвенцијата. Судот го разгледа случајот само според член 8 од Конвенцијата.

1. Мене ми се чини дека ако фактите против кои е вложена жалба се разгледаат според член 14 од Конвенцијата, мора да се дојде до заклучок дека има повреда на член 14 од Конвенцијата во врска со член 8.

Спротивно од наведеното во став 45 од пресудата, јас не сум убеден „дека случајот не се однесува на разлика во однесување, а особено етничка дискриминација“. Мнозинството дојде до овој заклучок само врз основа на тоа дека „апликантот не успеал да предочи *prima facie* докази дека оспорените публикации имале дискриминаторска намера или дејство“. Во тој поглед се согласувам со делумно спротивното мислење на судијата Giovanni Bonello во *Anguelova v. Bulgaria* (бр.38361/97, ECHR 2002-IV), каде тој навел:

„Алтернативно [Судот] треба, според мене, да оцени дека кога припадник на обесправена малцинска група претрпува штета во опкружување каде има високо ниво на расни тензии и епидемија на неказнување на прекршители од државата, товарот на докажување дека настанот не бил етнички поттикнат се префрла на Владата“.

2. Судот не го зема предвид опкружувањето во кое трите публикации се издадени и се задоволи со оценките на турските судови. Овие судови обично завземаат многу различен пристап кога постапуваат по предмети што се однесуваат на навреда на чувството за припадност на турската нација-Turkishness (член 301 од турскиот Кривичен законик).

Во случајот *Altuğ Taner Akçam v. Turkey* (бр.27520/07, 25 октомври 2011), Владата достави статистички податоци според кои, во 744 случаи помеѓу 2003 и 2007 година, кривичните постапки поведени според член 301 (член 159/1 од поранешниот Кривичен законик) за навреда на чувството за припадност на турската нација резултирале со осуди.

Во кривичната постапка против Hrant Dink (види *Dink v. Turkey*, бр.2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 и 7124/09, § 28, ECHR 2010 ... (извадоци)), турскиот Касацион суд, заседавајќи како надлежен кривичен суд, го интерпретира терминот „Turkishness“ на следниот начин (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E.2006/9-169, K.2006/184, пресуда од 11 јули 2006):

“... [Turkishness се состои од националните и моралните вредности како целина, односно, човечки, верски и историски вредности како и националниот јазик и националните чувства и традиции ...”.

Гога станува збор за националните чувства и традиции на ромското население турскиот суд завземал радикално различен пристап, што сам по себе сугерира разлика во третман заснован на етницитет.

3. Во книгата што е предмет на апликацијата бр.4149/04, Ромите се опишани со тешки зборови „како маргинална група која е исклучена и презрена насекаде“. Меѓу наведените занимања на Ромите се упатува на некои Роми „кои заработуваат за живот од џепарошење, крадење и продавање наркотици“. Во едно заглавие во книгата се наведува дека “Циганите од централниот округ на Анкара заработуваат за

живот со крадење, просење ... *zercilik* (ограбување на јувелирници) ...". Во друг пасус, „магепсништвото“ е наведено како „една од највпечатливите карактеристики“ на односната ромска група.

4. Во речниците што се предмет на апликацијата бр.41029/04, неколку термини што почнуваат со зборот „Циган“ се дефинирани со јазик што може да се смета само како понижувачки и провокативен како „циганска свадба“: средба со метеж и бучава“, „циганска борба“: вербална борба во која се употребува вулгарен речник“ и „да се стане Циган“: скржаво однесување”.

5. Овие и неколку други изрази во трите книги јасно разоткриваат повреда на достоинството на Ромите, нетолеранција и отсуство на почитување на култура што е различна од онаа на мнозинството во општеството. Дополнително, наводите овековечуваат стереотипи и предрасуди против Ромите и поттикнуваат дискриминација против малцинство кое денес е несомнено меѓу највулнарабилните во Европа, ако не и највулнарабилно. Мора да се нотира дека книгите се објавени со поддршка на турските власти. Фактот дека Министерството за култура го вратило авторското право на една од книгите на авторот не значи повлекување или јавно осудување на официјалното спонзорство.

6. Фактот дека книгата била напишана од академик па од тие причини треба да се смета за академско дело не е ниту оправдание ниту изговор за навреда на етничкото достоинство. Во член 2 од Декларацијата за расите и расната предрасуда, усвоена од Генералната конференција на Организацијата на Обединетите нации за образование, наука и култура (UNESCO) на 27 ноември 1978 година, се наведува:

„Секоја теорија која вклучува тврдење дека расни или етнички групи се инхерентно супериорни или инфериорни, ... или која ги заснова

своите вредносни оценки на правење на разлика помеѓу расите, нема научна основа и е спротивна на моралните и етичките принципи на човештвото.”

7. Судот цитира извештај за земја и препорака за политика од ECRI (ставови 38, 39 и 75) каде државите се охрабруваат да се борат против негативните стереотипи и да осигураат училишното образование да игра клучна улога во борбата против расизмот и расната дискриминација. Турскиот речник за ученици бил наменет за деца, а фактот дека од самиот почеток било одлучено да не се дистрибуира во училиштата и да не се препорачува како дел од школската наставна програма (став 86) од моја гледна точка нема значење.

8. Освен ECRI, Судот не споменува дека неколку институции на Советот на Европа имаат превземено дејствие за унапредување на правата на Ромите. На средбата на високо ниво на Советот на Европа во Рим во октомври 2010 година се усвои „Стразбуршката декларација за Ромите”. Во нејзината Преамбула неспорно се осудува „расизмот, жигосувањето и говорот на омраза насочен против Ромите, особено во јавниот и политички дискурс”. Во заглавието „Борба против жигосувањето и говорот на омраза“, Декларацијата препорачува земјите-членки:

“Да ги зацврстат заложбите за борбата против говорот на омраза. Да ги охрабрат медиумите одговорно и правично да го третираат прашањето за Ромите и да се воздржуваат од негативни стереотипи или жигосување.”

9. Голем број на други институции и тела за човекови права на глобални и регионални организации специфично ја имаат адресирано дискриминацијата на која се изложени ромските малцинства.

Комитетот за елиминирање на расната дискриминација (CERD) во 2000 година ја усвои Општата препорака XXVII за „Дискриминација против Ромите”. Комитетот (во став 9) ги повика државите:

“Да прават напори, со охрабрување на вистински дијалог, консултации или друг соодветен начин, да се подобрат односите помеѓу ромските заедници и неромските заедници, особено на локални нивоа, со цел унапредување на толеранцијата и надминување на предрасудите и негативните стереотипи за двете страни, унапредување на заложбите за прилагодување и адаптирање и избегнување на дискриминација и осигурување дека сите лица целосно ги уживаат своите човечки права и слободи.”

10. Водејќи се од овој моќен инпут од глобални и регионални меѓувладини организации и имајќи ја предвид вулнерабилноста на ромското малцинство во Турција и пошироко, со сета должна почит не се согласувам со заклучоците на Судот. Според мене, Турција го повредила во најмала рака член 8 од Конвенцијата заради поддршката и недонесувањето на забрана за дистрибуција на предметните книги. Не постои судир со член 10 бидејќи тој, во став 2, се однесува на должностите и одговорностите поврзани со слободата на изразување и со заштитата на угледот и правата на другите. Од суштинско значење е слободата на изразување не само да дава право на мислење туку и да наметнува должности и одговорности. Од тие причини, не може да се протолкува дека допушта промовирање или ширење на идеи на етничка омраза и супериорност на една нација *vis-à-vis* други етнички групи.

Континуираните стереотипи за Ромите мора да престанат. Би било многу непогодно да се смета дека Судот игнорира поттикнување на дискриминација од типот како што се содржи во предметните книги.

Тврдам дека правилно извршив
превод од англиски на македонски
јазик.

Скопје, 02.05.2012 г.
Бр.143/2012

Овластен судски преведувач,
Жаклина Којчевска

I, the undersigned, hereby certify that the
foregoing is a true and correct translation
from English into Macedonian.

Skopje, 02.05.2012
No.143/2012

Authorised Court Translator,

(Zaklina Kojcevska)